OLIY PEDAGOGIK TA’LIMDA FANLARARO INTEGRATSIYANING DIDAKTIK IMKONIYATLARI VA METODOLOGIK TAMOYILLARI

Shukurova Laziza Shokir qizi
Jizzax davlat pedagogika universiteti

DOI: ***https://doi.org/10.5281/zenodo.23912874***

Annotatsiya: *Mazkur tezisda oliy pedagogik ta’lim jarayonida fanlararo integratsiyaning didaktik imkoniyatlari, metodologik tamoyillari hamda bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirishdagi ahamiyati tadqiq etilgan. Fanlararo integratsiyaning ta’lim mazmunini tizimlashtirish, nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog‘lash va integrativ darslarni loyihalash ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. Tadqiqotda ilmiy adabiyotlarni sifat jihatidan mazmuniy tahlil qilish metodidan foydalanilgan. Nazariy tahlil natijasida fanlararo integratsiyani amalga oshirishning tizimlilik, uzviylik, ilmiylik, kompetensiyaviy yo‘naltirilganlik va refleksivlik tamoyillari asoslangan. Shuningdek, integrativ yondashuvning pedagogik tafakkur, mustaqil qaror qabul qilish va metodik loyihalash kompetensiyalarini rivojlantirishdagi imkoniyatlari aniqlashtirilgan.*

Kalit so‘zlar: *oliy pedagogik ta’lim, fanlararo integratsiya, didaktik imkoniyatlar, metodologik tamoyillar, integrativ yondashuv, kasbiy kompetensiya, pedagogik loyihalash, metodik tayyorgarlik.*

Abstract: *This thesis examines the didactic potential and methodological principles of interdisciplinary integration in higher pedagogical education, as well as its significance in improving the professional and methodological training of prospective teachers. It highlights the pedagogical potential of interdisciplinary integration in systematizing educational content, connecting theoretical knowledge with practical activities, and developing skills in designing integrative lessons. The study employs qualitative content analysis of scientific literature. Based on the*

theoretical analysis, the principles of systematicity, continuity, scientific rigor, competency orientation, and reflexivity underlying the implementation of interdisciplinary integration are substantiated. Furthermore, the potential of the integrative approach in developing pedagogical thinking, independent decision-making, and methodological design competencies is clarified.

***Keywords**: higher pedagogical education, interdisciplinary integration, didactic potential, methodological principles, integrative approach, professional competence, pedagogical design, methodological training.*

Zamonaviy oliy pedagogik ta’lim tizimida bo‘lajak o‘qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash ta’lim mazmunini yangilash, o‘quv fanlari o‘rtasidagi bog‘liqlikni kuchaytirish hamda bilimlarni amaliy vaziyatlarda qo‘llash imkoniyatlarini kengaytirishni talab etadi. Mazkur jarayonda fanlararo integratsiya alohida ahamiyat kasb etib, pedagogik bilimlarni yaxlit tizim sifatida shakllantirish va bo‘lajak o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Fanlararo integratsiya turli fanlarga oid tushunchalar, ilmiy qonuniyatlar va o‘qitish metodlarini muayyan ta’lim maqsadi asosida o‘zaro muvofiqlashtirishni nazarda tutadi. Ushbu yondashuv bilimlarning takrorlanishini kamaytirish, o‘quv materialining mazmuniy izchilligini ta’minlash hamda talabalarning murakkab pedagogik muammolarni kompleks tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi.

S.M. Drake va J.L. Reid integratsiyalashgan o‘quv dasturlarining zamonaviy kompetensiyalarni rivojlantirishdagi o‘rnini tahlil qilib, fanlararo yondashuv murakkab muammolarni turli bilim sohalari asosida tushunishga xizmat qilishini ta’kidlaydilar [1]. R. Fogarty esa o‘quv fanlarini integratsiyalashning turli modellarini ishlab chiqib, ular orqali ta’lim mazmunidagi ichki va fanlararo bog‘lanishlarni tashkil etish imkoniyatlarini ko‘rsatgan [2].

Tadqiqotning maqsadi oliy pedagogik ta’limda fanlararo integratsiyaning didaktik imkoniyatlarini aniqlash hamda uni bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy-

metodik tayyorgarligida qo‘llashning metodologik tamoyillarini nazariy jihatdan asoslashdan iborat.

Tadqiqotda ilmiy manbalarni sifat jihatidan mazmuniy tahlil qilish metodidan foydalanildi. Fanlararo integratsiya nazariyasi, integrativ o‘quv dasturlarini loyihalash va oliy ta’limda o‘qitish jarayonini tashkil etishga oid ilmiy qarashlar o‘rganildi.

Metodologik asos sifatida A.F. Repko va R. Szostakning fanlararo tadqiqotga doir konseptual yondashuvi hamda J. Biggsning konstruktiv muvofiqlashtirish nazariyasi qabul qilindi [3; 4]. Mazkur yondashuvlar fanlararo bilimlarni uyg‘unlashtirish, o‘quv maqsadlarini belgilash va ta’lim natijalarini baholash o‘rtasidagi munosabatlarni izohlash imkonini berdi.

Tahlil davomida fanlararo integratsiyaning didaktik vazifalari, o‘quv mazmunini tashkil etish xususiyatlari va metodologik tamoyillari o‘zaro bog‘liqlikda umumlashtirildi. Tadqiqot nazariy-tahliliy xususiyatga ega bo‘lib, unda tajriba-sinov natijalari yoki statistik ko‘rsatkichlardan foydalanilmadi.

Nazariy tahlil natijasida fanlararo integratsiyaning oliy pedagogik ta’limdagi asosiy didaktik imkoniyati turli fanlardan o‘zlashtirilgan bilimlarni yagona pedagogik vazifani hal qilishga yo‘naltirish bilan bog‘liqligi aniqlandi. Bunda pedagogika, psixologiya, o‘qitish metodikasi va mutaxassislik fanlari mazmunini o‘zaro uyg‘unlashtirish bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy faoliyatga kompleks tayyorgarligini ta’minlashga xizmat qilishi mumkin.

Fanlararo integratsiyaning muhim didaktik imkoniyatlaridan biri talabalarda bilimlarni yangi o‘quv vaziyatlariga ko‘chirish ko‘nikmasini rivojlantirishdir. Masalan, pedagogik psixologiyada o‘zlashtirilgan o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga oid bilimlarni dars loyihasini ishlab chiqishda qo‘llash nazariy va amaliy tayyorgarlik o‘rtasidagi bog‘liqlikni mustahkamlaydi.

Tahlil asosida fanlararo integratsiyaning metodologik tamoyillari sifatida tizimlilik, uzviylik, ilmiylik, maqsadga muvofiqlik, kompetensiyaviy

yo‘naltirilganlik va refleksivlik ajratildi. Tizimlilik tamoyili fanlar mazmunini yaxlit pedagogik tuzilma sifatida tashkil etishni, uzviylik esa integratsiyalashgan bilimlarning bosqichma-bosqich rivojlanishini nazarda tutadi.

Kompetensiyaviy yo‘naltirilganlik tamoyili nazariy bilimlardan pedagogik vaziyatlarda foydalanishni ta’minlashga qaratiladi. Refleksivlik tamoyili esa bo‘lajak o‘qituvchilarning o‘z metodik qarorlarini baholashi, dars loyihalaridagi kamchiliklarni aniqlashi va ularni takomillashtirishiga asoslanadi.

Shuningdek, fanlararo integratsiyaga asoslangan ta’lim jarayoni o‘quv maqsadlari, didaktik topshiriqlar va baholash mezonlari o‘rtasidagi izchillikni talab etishi aniqlandi. Mazkur bog‘liqlik integrativ darslarni ilmiy-metodik jihatdan asosli loyihalashning muhim sharti hisoblanadi.

Olingan nazariy natijalar fanlararo integratsiyani oliy pedagogik ta’limda faqat o‘quv mazmunini birlashtirish vositasi sifatida emas, balki bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy tafakkurini rivojlantirishga yo‘naltirilgan metodologik yondashuv sifatida ko‘rib chiqish zarurligini ko‘rsatadi.

J. Biggs tomonidan asoslangan konstruktiv muvofiqlashtirish nazariyasiga ko‘ra, ta’lim maqsadlari, o‘quv faoliyati va baholash jarayoni o‘zaro mos bo‘lishi lozim [4]. Ushbu qoida integrativ darslarni loyihalashda alohida ahamiyatga ega, chunki fanlararo bog‘liqlik aniq didaktik natijaga yo‘naltirilmaganda integratsiya yuzaki xususiyat kasb etishi mumkin.

Fanlararo integratsiyaning pedagogik samaradorligi o‘qituvchining turli fanlar mazmunini tanqidiy tahlil qilishi, umumiy tushunchalarni ajratishi va ularni muayyan o‘quv maqsadiga moslashtirishiga bog‘liq. Shu sababli pedagogik oliy ta’lim muassasalarida integrativ topshiriqlar, hamkorlikdagi dars loyihalari va muammoli pedagogik vaziyatlardan foydalanish metodik tayyorgarlikni rivojlantirishning istiqbolli yo‘nalishi sifatida qaralishi mumkin.

Biroq fanlararo integratsiyani amalga oshirishda har bir fanning ilmiy mazmuni va o‘ziga xos metodologiyasi saqlanishi zarur. Integratsiya fanlar

chegaralarini butunlay yo‘qotishga emas, balki ularning mazmuniy imkoniyatlaridan umumiy ta’lim natijasiga erishish uchun foydalanishga xizmat qilishi lozim.

Oliy pedagogik ta’limda fanlararo integratsiya bo‘lajak o‘qituvchilarning bilimlarni tizimlashtirish, pedagogik vaziyatlarni kompleks tahlil qilish va integrativ darslarni loyihalash ko‘nikmalarini rivojlantirishning muhim didaktik omili hisoblanadi.

Fanlararo integratsiyani tizimlilik, uzviylik, ilmiylik, kompetensiyaviy yo‘naltirilganlik va refleksivlik tamoyillari asosida tashkil etish pedagogik ta’lim mazmunining yaxlitligini ta’minlashga xizmat qiladi. Mazkur yondashuvning amaliy samaradorligini aniqlash uchun integrativ dars loyihalarining sifatini baholash mezonlarini ishlab chiqish va ularni pedagogik tajriba-sinov jarayonida tekshirish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Drake S. M., Reid J. L. 21st Century Competencies in Light of the History of Integrated Curriculum // Frontiers in Education. — 2020. — Vol. 5. — Art. 122. — DOI: 10.3389/feduc.2020.00122.

2. Fogarty R. Ten Ways to Integrate Curriculum // Educational Leadership. — 1991. — Vol. 49, No. 2. — P. 61–65.

3. Repko A. F., Szostak R. Interdisciplinary Research: Process and Theory. — 4th ed. — Thousand Oaks: SAGE Publications, 2020. — 472 p.

4. Biggs J. Enhancing Teaching through Constructive Alignment // Higher Education. — 1996. — Vol. 32, No. 3. — P. 347–364. — DOI: 10.1007/BF00138871.